

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبان و ادبیات عرب

تصویرگرایی در شعر سعدی یوسف

(در دو دیوان النجم و الرماد و بعيداً عن السماء الاولى)

نگارش:

منا چنانی

استاد راهنما:

دکتر زینه عرفت پور

استاد مشاور:

دکتر معصومه نعمتی قزوینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان و ادبیات عرب

آذرماه ۹۶

سپاس گذاری:

سپاس گذاری:

"سپاس خدای را که به من توان آموختن عطا فرمود"

نمی توانم معنایی بالاتر از تقدیر و تشکر بر زبانم جاری سازم و سپاس خود را در وصف استادان خود آشکارنمایم، که هر چه گویم، کم گفته ام. اما بر حسب وظیفه:

از استاد با کمالات و شایسته؛ سرکار خانم دکتر زینه عرفت پور که درکمال سعه صدر، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننموده اند و زحمت راهنمایی این رساله را برعهده گرفتند؛ همچنین از استاد صبور و فاضل؛ سرکار خانم دکتر معصومه نعمتی قزوینی که با حسن خلق و فروتنی، زحمت مشاوره این رساله را متقبل شده اند.

از استاد ارجمند؛ جناب آقای دکتر افضلی که قبول زحمت فرموده و داوری پایان نامه را پذیرفته اند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

باشد که این خردترین، بخشی از زحمات آنان را سپاس گوید.

تقدیم به :

آنان که واصل فهم بودند و فاصل وهم،

پدر و مادر عزیز و مهربانم

جوانه اندیشه ام را سبز نشانید و بقای سعی ام را جاویدان

عمرتان سبز و جاودانه

چکیده:

تصویر در شعر از موضوعاتی است که همواره به اشکال مختلف مورد بررسی قرار گرفته است اما کارهایی که در زمینه‌ی تصویرگرایی یا «النزعه التصويرية» انجام شده‌اند، به خصوص به زبان فارسی، بسیار کم می‌باشند، در عصر جدید و با پیدایش شعر نو و یا شعر سفید، بسیاری از شاعران معاصر توجه به آرایه‌های ادبی و به کارگیری عبارت‌های سخت و موزون را تا حدی کنار گذاشته‌اند و با زبانی ساده، شعری سرشار از تصاویر پیاپی و دارای وحدت موضوعی را در اختیار خواننده قرار داده‌اند، هدف از این کار را می‌توان سعی در بالا بردن تاثیرگذاری قصیده و ارائه‌ی نقد اجتماعی و سیاسی دانست که این موضوع به شکل‌گیری تصویرگرایی در شعر معاصر انجامید. تصویرگرایی نام‌های مختلفی دارد، همانطور که یوسف الصائغ از آن به عنوان تصویر بلند (الصورة الطويلة) یاد کرده است اما به طور کلی می‌توان گفت تمایل شدید شاعر به کار بست تصویرهای دارای بُعد مکانی، زمانی، حرکت، رنگ، صدا و موسیقی و ... را تصویر گرایی می‌نامند، همچنین تصویرگرایی در شعر نمی‌تواند در یک بیت شعری و فقط با ارائه‌ی یک تشبیه صورت بگیرد؛ بلکه این فن شامل یک قصیده‌ی کامل یا بخشی از قصیده می‌باشد. عزالدین اسماعیل از ناقدان برجسته‌ی معاصر، در کتاب «الشعر العربي، قضایاه و ظواهره الفنية و المعنوية» به انواع تصویر پرداخته است، وی تصویر را به پنج دسته تقسیم می‌کند: تصویر مکانی، تصویر زمانی، تصویر موسیقایی، تصویر دیداری و تصویر دراماتیک. این پژوهش سعی بر این داشته بر اساس تقسیم‌بندی عزالدین اسماعیل، تصویرگرایی در شعر سعدی یوسف و میزان استفاده‌ی او از این فن را بررسی نماید. در این پژوهش روش تحلیلی-توصیفی برای بررسی نوع به کارگیری تصویر در شعر سعدی یوسف استفاده شده است، سعدی یوسف یکی از شاعران مطرح عراق است که در استفاده از تصویر مهارت بسیار بالایی دارد.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سعدی یوسف در بهره‌گیری از فن تصویرگرایی و ایجاد تصاویر دراماتیک از تمام عناصر تصویرپردازی استفاده نموده و قصیده‌ی خود را همانند یک سکنس نمایشی جلوه می‌دهد، همچنین سعدی در شعر خود به موضوعات اجتماعی فراوانی می‌پردازد، در واقع وی تصویرگرایی را وسیله‌ای برای انعکاس نیازها و خواسته‌های جامعه‌ی عراق و جهان عرب قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: تصویرگرایی، عناصر تصویر، خیال، سعدی یوسف، عزالدین اسماعیل

فهرست

مقدمه:	۱
فصل اول: کلیات	۳
۲. اهداف پژوهش:	۶
۳.سؤالات تحقیق:	۶
۴.فرضیه‌ها تحقیق:	۷
۵.روش انجام تحقیق:	۷
۶.منابع مورد اتکا:	۷
۷.پیشینه و ضرورت انجام تحقیق:	۸
فصل دوّم: زندگینامه و مفاهیم پژوهش	۱۲
۱-زندگینامه شاعر	۱۳
۱-۲-ویژگی‌های شعر سعدی یوسف	۱۵
۱-۳-فعالیت‌های سیاسی وی	۱۵
۱-۴-مناصب و مشاغل سعدی یوسف	۱۶
۱-۵-جوایز سعدی یوسف	۱۷
۱-۶-آثار سعدی یوسف	۱۸
۲-تصویر در لغت	۲۲
۳-تصویر در اصطلاح	۲۳
۴-تصویر در اصطلاح ناقدان قدیم	۲۴
الف: جاحظ	۲۴
ب: قدامه بن جعفر	۲۴

- پ. رمانی ۲۵
- ت. ابو هلال عسکری ۲۵
- ث. جرجانی ۲۶
- ۵- تصویر در اصطلاح ناقدان جدید ۲۷
- ۶- انواع تصویر و عناصر آن ۳۰
- ۶-۱: تصویر دیداری ۳۰
- ۶-۲: تصویر موسیقایی (شنیداری) ۳۳
- ۶-۳: تصویر زمانی و مکانی ۳۵
- ۶-۴: تصویر دراماتیک ۳۶
- ۷- خیال ۳۷
- فصل سوّم: تحلیل شعر ۳۹
- ۱- دیوان النجم و الرماد ۴۱
- ۱-۱- المسافر (مسافر): ۴۱
- ۱-۲- مساء (شباهنگام): ۴۳
- ۱-۳- الأربعاء ۹ آذار (چهارشنبه ۱۸ اسفند) ۴۶
- ۱-۴- حکایات من البصرة (داستان‌هایی از بصره): ۵۲
- ۱-۵- ثلاثة جنود (سه سرباز): ۵۹
- ۱-۶- سير (راز): ۶۶
- ۱-۷- تطلع (بنگر): ۶۸
- ۱-۸- إلى عبد الرحمن خليفة (به عبدالرحمن خلیفه): ۷۴
- ۱-۹- المهاجر (مهاجر) : ۷۹
- ۲: دیوان بعیداً عن السماء الأولى: ۸۳
- ۲-۱- جزيرة الصقر (جزیره‌ی کرکس‌ها): ۸۴

- ۲-۲- خواطر فی مدینة قریبة من البحر(خاطراتی در شهری نزدیک دریا):..... ۹۱
- ۲-۳- شط العرب (شط العرب) : ۹۵
- ۲-۴- تأملات عند اسوار عکا (تأملاتی بر دیوارهای عکا): ۱۰۱
- ۲-۵- الحی العربی (کوی عربی): ۱۰۶
- ۲-۶- قصیده وفاء إلى «نقرة السلیمان» (قصیده ی وفاداری به نقره السلیمان) ۱۱۳
- ۲-۷- مرثیة إلى هادی الاطعین(مرثیهای درباره ی هادی الطعین):..... ۱۱۶
- ۲-۸- موقف شرطة السماوه ۱۹۷۸ (بازداشت گاه پلیس شهر سماوه ۱۹۷۸) : ۱۱۷
- پی نوشت فصل سوم..... ۱۲۲
- جمع بندی و نتیجه گیری: ۱۲۵
- ملخص البحث: ۱۳۵
- فهرست منابع و مأخذ ۱۴۱

مقدمه:

ادیبان و پژوهندگان تعاریف بسیاری درباره‌ی تصویرسازی و صور خیال ارائه داده اند و مفاهیمی در این راستا به کار برده‌اند که اغلب آنها را شرح و بسط نداده‌اند، در صورتی که تبیین این مفاهیم و اصطلاحات در درک تصویرسازی و میزان تصویرگرایی شاعران اهمیت بسزایی دارد؛ از این رو نگارنده بر آن شد که مفردات: تصویر، خیال و تصویرگرایی و سبب و علت گزینش آنها را پژوهش نماید و مناسبت آنها در این راستا تفسیر و توضیح دهد.

بر این اساس پژوهش حاضر به موضوع تصویرگرایی (النزعة التصویریة) در شعر سعدی یوسف اختصاص یافته است. مفهوم تصویر گرایی در نقد شعر معاصر ایران وجود نداشته یا بهتر است بگوییم که بسیاری از شعر شاعران فارسی زبان معاصر دارای جنبه‌ی تصویرگرایی می‌باشد اما تا کنون کسی به آن نپرداخته است. در تعاریف ناقدان عرب نیز به طور گذرا به ذکر مفهوم تصویرگرایی پرداخته‌اند و بسیاری از مفاهیم دیگر را به صورت مبهم رها کرده‌اند؛ از این روضروری بود که در ابتدا در بخش مفاهیم و تعاریف، مفاهیم جدیدی همچون تصویر دراماتیک و ابزار آن یا تصویر دیداری توضیح و شرح داده شده و سپس در بخش تحلیلی در قسمت تحلیلی، چگونگی کاربرد آنها را در شعر بررسی نماییم.

هدف ما از این پژوهش بیان ابعاد دیگری از جنبه‌های زیباشناختی شعر، غیر از آرایه‌های ادبی و بلاغت قدیم می‌باشد.

از مشکلاتی که در حین پژوهش پیش آمد، کمبود منابع و توضیحات بسیار سطحی درباره‌ی برخی اصطلاحات بود که نگارنده را بر آن داشت تا با کمک استاد راهنما و با استناد به توضیحات اشاره‌وار ناقدان و نظریه پردازان به تعریف آنها بپردازیم، به عنوان نمونه حتی عزالدین اسماعیل که در این پژوهش از تقسیم بندی عناصر تصویر در کتاب او استفاده شده نیز مفاهیم را به صورت دقیق شرح نداده است. از دیگر مشکلات کار کمبود منابع درباره‌ی خود شاعر و اتفاقات زندگی وی و مناسبت قصاید می‌باشد؛ زیرا که شاعر هنوز در قید حیات بوده و البته بنده بعد از تلاش فراوان نتوانستم به طور مستقیم به او دسترسی پیدا کنم، اما با استفاده از پایان نامه‌ی «بررسی زندگی و مضامین شعری سعدی یوسف» از می‌فراهانی به شناختی کلی از زندگینامه‌ی شاعر دست یافتیم. مشکل بعدی که در هنگام کار با آن روبه‌رو شدیم ذکر اسامی مختلف در شعر سعدی یوسف است که به دلیل نداشتن منابع تاریخی و عدم دسترسی به خود شاعر، برخی اسامی همچنان مجهول مانده است، همانطور که دکتر امتنان صمادی بر همین مطلب تاکید دارد استفاده از اسم‌های مجهول در شعر سعدی را یک نقاب می‌بیند که سعدی حرف‌های خود را در پس آن مطرح می‌کند (الصمادی، ۲۰۰۱: ۹۰). از دیگر مشکلات کار ما بکر بودن موضوع و عدم داشتن پیشینه‌ی تصویرگرایی می‌باشد که هم نوعی مزیت است و هم نوعی مشکل. در انتخاب قصاید، به دلیل تشابه موضوع، و مضامین مشترک بسیاری از قصیده‌های هر دیوان، بعد از بررسی تمامی قصیده‌ها، قصایدی انتخاب شد که هر کدام موضوع تقریباً مجزا دارد؛ از این رو حتی الامکان از آوردن دو قصیده با یک موضوع پرهیز شده است.

فصل اول: کلیات

۱. بیان مسئله:

تصویر: در مباحث ادبی، «تصویر و خیال در برابر image به مجموعه تصرفات بیانی و مجازی اطلاق می‌شود که گوینده با کلمات تصویر ایجاد می‌کند و نقشی را در ذهن خواننده یا شنونده به‌وجود می‌آورد، تصویر و خیال می‌تواند از رهگذر زبان وصفی یا زبان مجازی و به کمک تشبیه، استعاره، نماد، حس آمیزی، کنایه، جناس آوایی، تمثیل، تلمیح و سایر مجازها ایجاد شود و تصویر یا خیال حاصل از آنها غیر مجازی، ادراکی یا مفهومی باشد. (داد، ۱۳۸۵: ۱۴۰)

همچنین در تعاریفی دیگر آمده است که: «تصویر در واقع رهایی از محدودیت‌های زمان و مکان است و یک عقده عاطفی را در یک لحظه‌ی زمانی بیان می‌کند» (مسبوق، قائمی، فرخی راد، ۱۳۹۰: ۲۱۷)

تصویر عبارت است از اینکه انسان یا شاعر یا نویسنده عواطف، احساسات، پند و اندرزها و تجارب شخصی خود را به صورتی شگفت‌انگیز و جذاب به صورت یک متن یا شعر عرضه نماید و شنونده یا خواننده را طوری تحت تاثیر قرار دهد که تصویری از آنچه نویسنده تجربه کرده در ذهن او ایجاد شود، هرچقدر متن نویسنده دارای قوه‌ی خیال و قدرت بیان و تشبیه‌های متین و زیبا باشد تصویری که به خواننده می‌رسد زیبا تر، رساتر و

تأثیرگذار تر می‌باشد. به طور کلی تصویر به معنای نگار گری، ترسیم، نقاشی و.. است اما منظور از تصویر ادبی همان «الصورة الفنية» است که به تصاویری که در متون نظم و نثر ارائه شده اند گفته می‌شود.

تصویرگرایی:

در قرن بیستم به بعد شعر عربی پیشرفت چشم گیری در ارائه تصاویر پر معنا داشت به صورتی که شعر دیگر یک شعر غنائی و صرف سرگرمی و بیان حالات شاعر نبود بلکه شعر در این دوره دارای یک موضوع و پیام بود از این رو شاعر عربی برای رساندن پیام خود، از غنی ترین و پر بارترین تصاویر استفاده می‌کرد، شاعر در این دوره به تصویر خود مکان، زمان، حرکت، موضوع، داستانی که در سیر تکامل قصیده کامل می‌شد اضافه نمود، این روند دراماتیک وار تصاویر، قصیده را به شکل یک نمایشنامه یا یک سکانس از فیلم جلوه می‌داد، در شعر قدیم تنها وسیله‌ی شاعر برای ارائه‌ی تصویر دو عنصر بلاغی «استعاره» و «تشبیه» بود در حالی که تصاویر شعر قدیم نیز دارای بسیاری از عناصر تصویر بوده‌اند اما در بلاغت جدید این عناصر مد نظر قرار نگرفته‌اند، در شعر جدید نیز استفاده از این دو عنصر واجب و اساسی است اما گاهی «استعاره» و «تشبیه» آنقدر پر بار و پرمحتوا می‌شوند که فرا تر از چند آرایه‌ی ادبی می‌باشند و ممکن است در یک تشبیه چند تصویر زنده و پویا وجود داشته باشند، وارد کردن چند عنصر تصویر پردازی با همدیگر را به اصطلاح «تصویر گرایی» می‌نامند.

انواع تصویر و عناصر تصویرپردازی:

هر اثر شعری اگر حامل عناصر اساسی تصویر نباشد نمی‌تواند شکل کامل به خود بگیرد و منظور ما از عناصر اساسی تصویر تنها تشبیه و استعاره نیست بلکه در کنار اینها عناصر دیگری همچون زمان، مکان، صدا، موسیقی، حرکت و طبیعت... هستند که اهمیت خاصی دارند.

در این پژوهش ما بر اساس تقسیم و دیدگاه عزالدین اسماعیل در کتاب «الشعر العربی المعاصر قضایاه و ظواهره الفنیة و المعنویة»، تصویر شعری و بارزترین عنصر به کار رفته در قصیده را در «دیوان النجم و

الرماد» و «دیوان بعیداً عن السماء الأولى» بررسی خواهیم نمود؛ از این رو تصویر را به چند انواع زیر تقسیم می‌نماییم:

انواع تصویر از نظر عز الدین اسماعیل به تصویر دیداری، تصویر موسیقایی، تصویر زمانی، تصویر مکانی و تصویر دراماتیک تقسیم می‌شود که هر یک شامل ابزار مربوط به خود می‌باشد.

ابزار تصاویر دیداری شامل رنگ، شکل، جسم، اندازه، وضعیت پدیده های دیداری، تیرگی و روشنی می‌باشند، همچنین تصویر موسیقایی شامل صدا، گفتگو، ریتم، بلند و آرام بودن، لطافت و یا خشونت بیان می‌باشد، تصویر زمانی و مکانی که از عناصر مهم تشکیل تصویر می‌باشند به نوبه ی خود شامل ابزاری همانند اوقات روز و شب و مکانی که شاعر برای ارائه تصویر خود به کار گرفته است می‌باشد، تصویر دراماتیکم نیز به پیوسته بودن و وحدت ارگانیک شعر توجه دارد.

۲. اهداف پژوهش:

سعدی یوسف از شعرای معاصر و مطرح عراق است که شعر وی، شعری سرشار از تصاویر زنده و پویا و پیاپی می‌باشد، اما در کارهای انجام شده بیشتر به جنبه ی سیاسی و اجتماعی شعر وی توجه شده و جنبه‌ی زیباشناسایی آن نادیده گرفته شده است، از این رو که تصویر گرایی به صورت دقیق در شعر معاصر کار نشده است و بسیاری از مفاهیم آن مبهم یا به صورت کلی ارائه گردیده است. ضرورت دارد که در کنار تعریف این مفاهیم به بررسی تصاویر به کار گرفته شده در شعر سعدی یوسف به عنوان یک کار در زمینه تصویر گرایی بپردازیم.

۳. سوالات تحقیق:

۳-۱. سعدی یوسف در اشعار خود چه موضوعاتی را به تصویر کشیده است؟

۲-۳. در شعر سعدی یوسف چه نوع تصاویری وجود دارد؟

۳-۳. سعدی یوسف در تصویرگرایی خود از چه ابزارهایی بهره می‌گیرد؟

۴. فرضیه‌ها تحقیق:

۱-۴. سعدی یوسف در شعر خود موضوعات بسیاری از قبیل غربت، ظلم ستیزی، مسائل سیاسی و اجتماعی و... را به تصویر می‌کشد تا پیام خود را با تاثیر و جذابیت بیشتری به خواننده یا شنونده برساند.

۲-۴. سعدی یوسف از انواع تصویر مانند تصویر مکانی، تصویر زمانی، تصویر موسیقایی، تصویر پویا، تصویر بصری و ... به کثرت استفاده نموده است.

۳-۴. سعدی یوسف در ارائه‌ی تصاویر شعری خود از ابزارهایی همانند طبیعت و عناصر آن و نیز ابزاری حسی همانند حس شنوایی، حس بویایی، حس بینایی و ذائقه استفاده نموده است

۵. روش انجام تحقیق:

در این پژوهش قصیده‌ی مورد نظر را ترجمه کرده و سپس با روش تحلیلی_توصیفی به شرح تصویرهای موجود در قصیده می‌پردازیم، سپس عناصر تصویری به کار گرفته شده و مهمترین عنصر قصیده را استخراج می‌نماییم.

۶. منابع مورد اتکا:

مهمترین منابع در این پژوهش عبارت‌اند از:

دیوان سعدی یوسف. (سعدی یوسف)

الشعر العربي المعاصر (قضاياها و ظواهره الفنية و المعنوية). (عزالدین اسماعیل)

شعر سعدی یوسف (دراسة تحليلية). (امتنان الصمادی)

۷. پیشینه و ضرورت انجام تحقیق:

۷-۱. کتاب:

امتنان، عثمان الصمادی (۲۰۰۱)، شعر سعدی یوسف (دراسة تحليلية)، الطبعة الأولى، بیروت:

المؤسسة العربية للدراسات و النشر

در این کتاب دکتر صمادی به صورت کلی به تمام خصوصیات شعری سعدی یوسف اشاره نموده است، وی به صورت اشاره‌وار به استخراج بسیاری از مفاهیم شعری سعدی یوسف پرداخته است و این مفاهیم را به صورت بسته گذاشته است. به خاطر ارتباط مستقیم این کتاب به شعر سعدی در این پایان نامه در قسمت معرفی شاعر و تحلیل شعر از این کتاب استفاده شده است.

۷-۲. پایان نامه:

«پایان نامه ی بررسی زندگی و مضامین اشعار سعدی یوسف» از می فرهانی که در دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز در سال ۱۳۹۰ دفاع شده است. این پایان نامه در چهار فصل گردآوری شده و شامل کلیات، زندگی، تحصیلات سعدی یوسف، فعالیت های سیاسی و اجتماعی مشاغل، سفرها و جوایز سعدی یوسف می باشد. فصل سوم شامل معرفی موضوعاتی همچون: طبیعت، مرگ، مکان، شهر و روستا، آتش و نور، وطن، فلسطین، دعوت به مبارزه و اتحاد جهان عرب و آزادی از دیدگاه سعدی یوسف می باشد. در فصل چهارم نیز به اسطوره ها و میراث

دینی در شعر سعدی اشاره داشته است. این پایان نامه در شناخت فکری سعدی یوسف کمک بسزایی به ما کرد، اما در این پژوهش فقط در قسمت زندگینامه از این پایان نامه استفاده نمودیم.

- پایان نامه «بررسی جلوه های واقع گرایی در شعر سعدی یوسف» سید علی حسینی رودآب دانشجوی دانشگاه زابل، دانشکده ادبیات، سال ۱۳۹۰

در این پایان نامه پژوهشگر با تکیه بر روش تحلیلی توصیفی به بیان جلوه های واقع گرایی سوسیالیستی در شعر سعدی یوسف که از پیشگامان شعر آزاد عربی ست و با تکیه بر تفکرات سوسیالیستی شعر می سرود، می پردازد.

- پایان نامه «جمالیات المكان فی الشعرالعراقی الحدیث(سعدی یوسفأنموذجاً)»

این پایان نامه که در سال ۲۰۱۶م در دانشگاه فیلاذلیفا جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد دفاع شده، به بررسی مکان و دیدگاه زیباشناختی مکان در شعر عراقی اثر آن بر شاعران عراق می پردازد. پژوهشگر در این پایان نامه شعر سعدی یوسف را به عنوان نمونه آورده و به اعتقاد وی سعدی یوسف به دلیل انتقال مکان از شهری به شهر دیگر و دور بودن از وطن شعر او نیز بسیار تحت تاثیر مکان قرار گرفته است. او در این پایان نامه به شرح مفهوم مکان و ابعاد و انواع آن می پردازد.

۳-۷. مقاله

- الصورة عند سعدی یوسف، دیار میری حمود، جامعه القادسیه، سال ۲۰۱۷م

در این مقاله که مستخرج از پایان نامه ی لیسانس است، پژوهشگر تصویر در شعر سعدی یوسف را بر اساس بلاغت قدیم بررسی نموده است که شامل تصویر تشبیهی، تصویر مجازی، تصویر استعاری، کنایه و نقاب می باشد. -متناقض نما در شعر معاصر عربی (بر اساس شعر محمود درویش، امل دنقل، سعدی یوسف)، روح الله صیادی نژاد،

نشریه ی زبان و ادبیات عربی (مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد)، بهار و تابستان ۱۳۸۹

در این مقاله سعی بر آن شده که پارادوکس یا متناقض نما که یک ترفندی شاعرانه است، را توضیح داده بود سپس سیر و تحول پارادوکس را در شعر قدیم و حدیث بررسی نموده و بعد از آن جایگاه پارادوکس و نحوه ی استفاده شاعران از آن، که امروزه به عنوان یک ترفند شاعرانه شناخته شده است را در شعر این سه شاعر بررسی می‌کند.

- اللون بین الرومانسیه والواقعیه (دراسه فی شعرسهراب سپهری وسعدی یوسف)، علی سلیمی، رضا کیانی،

مجله الجمعیه العلمیه العربیهوآدابها- شماره ۲۳- تابستان ۱۳۹۱

در این مقال پژوهشگر سعی بر آن داشته که رنگ و اهمیت آن در ایجاد تصویر شعری را بیان نماید، از این رو وی دو شاعر که شعر یکی از آنها، یعنی سهراب سپهری سبک رمانتیک به خود دارد و دیگری یعنی سعدی یوسف واقع گرا، از این رو محقق فرق کاربرد یک رنگ را در دونوع سبک مختلف بررسی نموده که چگونه سهراب سپهری از رنگ برای ارائه ی تصاویری زیبا به کار می‌گیرد اما سعدی یوسف از همان رنگ برای رساندن پیغام سیاسی خود استفاده نموده است. اما نقصی که این پژوهشگر دارد این است که شعر سعدی را کاملاً واقع‌گرا جلوه داده است در حالی که شعر سعدی نیز خالی از عشق و عاطفه نمی‌باشند.

-الانزیاح ودلالاته الخیالیه فی شعرمهدی اخوان ثالث وسعدی یوسف، علی سلیمی، رضا کیانی، دانشگاه رازی-

شماره ۷- پاییز ۱۳۹۱

آشنازدایی یکی از موضوعاتی است که شاعران دوره ی حدیث به آن پرداخته‌اند و هرکدام برای خاص بودن شعر خود و نوآوری در شعر به آشنازدایی پرداخته‌اند در این مقاله نیز سعی بر آن شده که هنجارگریزی و استفاده ی نا متعارف از حواس پنج گانه که این دو شاعر برای رسیدن به اهداف خود از آنها استفاده می‌نمایند را در شعر آنها بررسی نمایند.

- ملامح المقاومة في شعر سعدى يوسف و سلمانهراتی، معصومه نعمتی قزوینی، زهرا حکیم زاده، مجله‌ی آفاق الحضارة الإسلامية- شماره ۲- پاییز ۱۳۹۴

در این مقال پژوهشگران بر اساس جنگی که بین دو کشور ایران و عراق شکل گرفت، به بررسی مضامین شعری ادبیات پایداری پرداخته‌اند، در این مقال، مضامینی همچون وطن پرستی، مبارزه طلبی، ترویج روحیه‌ی شهادت طلبی، قضیه‌ی فلسطین و دید دو شاعر نسبت به این جنگ را تطبیق داده‌اند، که نتیجه‌ی این تطبیق تشابه آراء و نظر دو شاعر و داشتن اختلاف جزئی می‌باشد.

-ظاهرة الاغتراب في شعر سعدى يوسف، ریحانه ملازاده، مجله‌الجمعية‌العلمية‌الإیرانية‌للغة‌العربية‌وآدابها، شماره ۳۶- پاییز ۱۳۹۴

در این مقاله، پژوهشگر با روشی تحلیلی-توصیفی به بررسی پدیده‌ی غربت در شعر سعدی می‌پردازد، وی دلایل غربت‌زدگی سعدی یوسف، تاثیر غربت بر شعر او و چگونگی برخورد شاعر با غربت را بررسی می‌نماید.

-آهنگ سفید در سروده‌های سعدی یوسف، رضا محمدی، عباس گنجعلی، دو فصلنامه علمی پژوهشی نقد ادب معاصر عربی سال سوم ۱۳۹۲

پژوهشگر در این مقال به تعریف آهنگ سفید و خصوصیات این نوع آهنگ پرداخته است، از نظر پژوهشگر سعدی یوسف از پیشگامان آفرینش آهنگ سفید در شعر معاصر عربی می‌باشد؛ زیرا که شعر سعدی یوسف خصوصیات همانند: کوتاه و بلند شدن ابیات، شیوه‌ی نگارش واژگان، بخش بخش کردن هر قصیده، فضای خالی قصیده و استفاده از نقطه‌چین را دارا می‌باشند که این خصوصیات باعث ایجاد نوعی از آهنگ درونی در شعر می‌شوند که این آهنگ را آهنگ سفید می‌نامند.

فصل دوّم: زندگینامه و مفاهیم پژوهش

۱- زندگینامه شاعر

سعدی یوسف، شاعر و مترجم معاصر عراقی و از برجسته ترین شاعران جهان عرب است، وی در سال ۱۹۳۴ در روستای البقیع از توابع شهر بصره به دنیا آمد، «او در خانواده‌ای بسیار فقیر متولد شد، پدرش را در کودکی از دست داده و تحت سرپرستی برادر بزرگش قرار گرفت، وی دوره‌ی ابتدائی خود را در روستای اُبی خصب گذراند، دوره‌ی دبیرستان را در شهره بصره به اتمام رساند و پس از آن به بغداد رفته و در سال ۱۹۵۴م موفق به کسب مدرک لیسانس در رشته‌ی ادبیات عرب شد.» (الصمادی، ۲۰۰۱: ۱۵)

او قرآن و احادیث را در کنار درس و در دوره‌ی ابتدایی در مسجد اهل تسنن آموخت، وی همچنین نوشتن شعر را در سن چهارده ساگی آغاز کرد و اولین مجموعه شعری خود که (القرصان) نام داشت را در سال ۱۹۵۲ منتشر کرد (همان) ، همچنین او از سنین کم به خواندن اشعار شاعران عربی علاقه فراوانی داشت و در کنار آموزش قرآن و احادیث به خواندن معلقات و یادگیری رسائل اخوان الصفا می‌پرداخت.

سعدی یوسف از سن پانزده سالگی به حزب کمونیستی می پیوندد و این موضوع تاثیر بسزایی در شکل گیری افکار و گرایشات شعری شاعر داشت و همین امر است که سعدی یوسف را به شاعری سیاسی تبدیل کرد، شاعری که تا به امروز همچنان پایبند عقیده‌ی کمونیستی خود می باشد همانطور که خودش در این باره می - گوید: « تا به الآن، کمونیست را رویایی روشن و تابناک می بینم و اینها بخاطر خصوصیت ذاتی این رویاست که متشکل از : برابری، زیبایی و آزادی است، با این که در راه رسیدن به آن همواره احتمال زندانی شدن، تبعید و دستگیری وجود دارد » (همان: ۱۶)

داشتن دوستانی همانند بدر شاکر السیاب و البیاتی باعث شد که در جریان تقارب هرچه بیشتر شعر با نثر و شکل گیری « قصیده النثر » راه‌های جدیدی را باز کند که با شعر بسیاری از شاعران دوره‌ی پنجاه همدان نبود، وی نسبت به پیشگامان شعر آزاد بیشتر از همه تحت تاثیر نثر شعری قرار گرفت و همین موضوع باعث شد که سعدی یوسف راه جدیدی در شعر آزاد برگیرد (حسین بن حمزه، ۲۰۰۷: ۱) « بی شک ابداعات شعری سعدی یوسف و روش خاص او در تقارب شعر و نثر، خالی نمودن شعر از عاطفه رمانتیکی، سادگی لغات و تعدیل رمزگرایی و ابهام چه در داخل عراق و چه در خارج، اثر بخش بوده است. سلمی خضراء الجیوسی در این خصوص معتقد است، روش خاص سعدی یوسف در سرودن شعر از جهت فکری و لغوی مورد تقلید بسیاری از شاعران عرب به ویژه شاعران دوره‌ی هفتاد فلسطین، همانند محمود درویش واقع شده است. » (نعمتی، ۱۳۸۵ : ۹۵)

حسین بن حمزه نیز در این باره می گوید: « اگر به شعر عربی از دوره‌ی هفتاد به بعد نگاه کنیم، متوجه می شویم که بسیاری از تجارب شعری، به طور مستقیم یا غیر مستقیم مدیون قصیده‌ی سعدی یوسف می باشد... و شاید مبالغه نباشد اگر بگوییم که مجموعه‌ی بزرگی از آثار شعری محمود درویش مدیون بهرمنده‌ی زیرکانه‌ی او از تجارب و تولید فکری سعدی یوسف می باشد، همانطور که ما تأثیر شعر سعدی یوسف را در بسیاری از شاعران آن دوره می یابیم، شاعرانی از قبیل: أمجد ناصر، ذکریا محمد، غسان زقطان، هاشم شفیق، ریاض الصالح الحسین و... » (حسین بن حمزه، ۲۰۰۷: ۲)